



Eindexamen 2007 Economie: Adam Wie?

Op veel plaatsen hangen de vlaggen weer uit: de resultaten van de eindexamens van de middelbare school zijn bekend. Ook dit jaar weer een recordaantal klachten van scholieren, o.a. over de geluidsoverlast veroorzaakt door de brandweer die naast de examenzaal een oefening hield. Geen klachten over de opgave over geluidsoverlast op het examen economie 1,2 voor het VWO. Ook dit jaar was economie geen struikelblok. Als men het examenprogramma economie voor het VWO bekijkt, stijgt de waardering voor de scholier van nu. Het programma (zie www.eindexamen.nl) telt dertig bladzijden, op lettergrootte zeven. De leerlingen moeten kennis hebben van zeventien domeinen van de economie, en ze moeten maar liefst 88 eindtermen beheersen. Alles heeft een schaduwzijde: gaat een dergelijke breedte niet ten koste van de diepgang? Leert een scholier wel denken als een econoom? Wordt hem of haar wel de basis, de echte kern, van het vakgebied bijgebracht? De basis? Volgens mij is dat Adam Smith en zijn antwoord op de vraag: wat bepaalt de nationale welvaart? De internationale economie is op het eindexamen VWO Economie 1,2 (zie <http://www2.cito.nl/vo/ex2007/700025-1-029o.pdf>) prima vertegenwoordigd. Twee van de zeven vragen hadden ook reeds Smith's aandacht: gevolgen van een minimumprijs voor landbouwproducten boven de evenwichtsprijs en de welvaartswinst die door liberalisering van de handel in landbouwproducten bereikt kan worden. Op het eerste gezicht zit het dus wel snor. De leerling past de gedachtegang van Adam Smith toe, zonder dat diens naam genoemd wordt. Maar leert de leerling eigenlijk wel wat welvaart is?

Het begrip welvaart komt in het examenprogramma zestien keer voor, maar alleen in eindterm 53 wordt impliciet iets dat lijkt op een definitie gegeven. Daar staat dat de leerling moet weten:

- “De beperkte betekenis van het nationaal product voor de meting en vergelijking van welvaart (informele productie, externe effecten, personele inkomensverdeling, bevolkingsomvang, prijsniveau);
- Het onderscheid tussen productiegroei (welvaart in enge zin) en welvaartsgroei (groei van de behoeftebevrediging, welvaart in ruime zin); het begrip economische groei in de zin van welvaartsgroei”.

Klaarblijkelijk moet de leerling het verschil kennen tussen welvaart in enge zin (gerelateerd aan productie) en welvaart in ruime zin (de mate waarin de behoeften bevredigd worden). Dit zijn natuurlijk begripsmatig twee heel verschillende dingen, en het is op zijn minst verwarrend als daarvoor hetzelfde begrip welvaart

gebruikt wordt. Het is sowieso onnatuurlijk om waarde van productie aan welvaart te relateren. Verwarring alom dus. Als de theoretische basis niet helder is, moet het in de praktijk wel misgaan. En inderdaad, dat doet het in het examen economie 1,2 van dit jaar ook. In opgave vier, “De prijs van stilte”, de leukste van het stel, wordt de leerling de vraag gesteld: “Bereken welke waarde de andere negatieve externe effecten (tabel 2) minimaal moeten hebben indien sluiting van de luchthaven zou leiden tot een stijging van de welvaart in ruime zin.” Tabel twee is hieronder, in vereenvoudigde vorm, weergegeven. De bedragen zijn in miljarden euro's. Het antwoord is?

Waarde negatieve externe effecten geluid	6,132
Waarde overige negatieve externe effecten	...
Waarde positieve externe effecten	0,6
Toegevoegde waarde luchthaven plus toeleveranciers	7,3
Winst luchthaven	0,8

Volgens het correctievoorschrift is het juiste antwoord 1,768. Als u een ander antwoord heeft, heeft u waarschijnlijk de winst dubbel geteld. Dom! Maar het voorbeeldantwoord “het verlies aan welvaart bij sluiting is 7,9” is net zo dom. Het enige juiste antwoord is dat in tabel twee zowel appels als peren voorkomen en dat de belangrijkste appel ontbreekt, m.a.w. dat de vraag onzin is. Terug naar Adam Smith. In Boek IV, Hoofdstuk VIII (Conclusion of the Mercantile System) van *The Wealth of Nations* vat hij zijn boodschap, de echte kern, nog eens kort samen: “Consumption is the sole end and purpose of all production; and the interest of the producer ought to be attended to only so far as it may be necessary for promoting that of the consumer. The maxim is so perfectly self-evident that it would be absurd to attempt to prove it. But in the mercantile system, the interest of the consumer is almost constantly sacrificed to that of the producer, and it seems to consider production, and not consumption as the ultimate end and object of all industry and commerce.” Waar is de consument in tabel twee? De tabel bevat alleen de waarde van productie, en de (negatieve) waarde van geluidconsumptie. De belangrijkste bate van een luchthaven, het consumentensurplus, de behoefte tot reizen die op deze manier efficiënt bevredigd kan worden, ontbreekt. De impliciete doelstelling voor economisch beleid die de examenmakers hanteren is mercantilisme gematigd door negatieve externe effecten. We zijn 231 jaar verder en hebben het nog steeds niet begrepen. Adam Smith draait zich om in zijn graf. De vlag kan beter halfstok.